

ارتقای جایگاه بخش بیمه‌ای در نظام تأمین مالی کشور

نویسنده:

- دانشجوی دکترای اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس

- محسن ریاضی

چکیده

در مقاله حاضر باتوجه به ضرورت توسعه بازار مالی کشور جهت فراهم نمودن منابع مالی مورد نیاز رشد اقتصادی، ارتقای جایگاه صنعت بیمه به‌عنوان یکی از ارکان بازار مالی در نظام تأمین مالی کشور بررسی شده است. در این مقاله نظریات مربوط به توسعه تکاملی سافتار مالی کشورها بررسی شده است که در آن موقعیت متکامل (کاملاً بازار مهور) که در آن بخش بیمه‌ای با همکاری و تعامل بازارهای پول و سرمایه با یکدیگر وظیفه تأمین مالی اقتصاد را بر عهده دارند ایدئال‌ترین وضعیت بازار مالی به مساب می‌آید؛ ازاین‌رو شرایط تمقق این مهم در بازار مالی کشور یعنی مضور فعال بخش بیمه‌ای در نظام تأمین مالی کشور بررسی می‌شود.

«تمهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها»، «ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد»، «تعامل و هماهنگی با سایر بخش‌های بازار مالی» سه راه‌کاری است که در این مقاله جهت نقش‌آفرینی صنعت بیمه در نظام تأمین مالی کشور معرفی و مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی عملکرد صنعت بیمه در بازار مالی - که با استفاده از شاخص‌های رایج در زمینه نقش و جایگاه بخش‌های مختلف بازارهای مالی (پول، سرمایه و بیمه) در اقتصاد صورت گرفته است - بیانگر عدم ایفای نقش مناسب صنعت بیمه در بازار مالی کشور است که خود به معنای فاصله زیاد بازار مالی کشور با شرایط ایدئال یعنی موقعیت کاملاً بازار مهور است. راهکارهای ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار و نظام مالی کشور نیز در سه محور ذکر شده مورد بررسی قرار گرفته و توصیه‌های سیاستی در این زمینه ارائه شده است؛ اجرایی‌شدن این توصیه‌ها که به‌دلیل ماهیت، گستردگی و پیچیدگی آن‌ها، مستلزم بررسی و کالبد شکافی جزئیات بیشتر در تمقیقات مجراست. براساس نتایج این مقاله در صورت رسیدن صنعت بیمه کشور به نرجهای جهانی و متی نرجهای منطقه آسیا که در طرح تمول صنعت بیمه افق 1404 هدف‌گذاری شده است، این صنعت می‌تواند جایگاهی هم‌ردیف بازار سرمایه در نظام تأمین مالی کشور داشته باشد.

واژگان کلیدی: بازار مالی، صنعت بیمه، نظام تأمین مالی، همکاری بخش‌های مختلف بازار مالی،

توصیه‌های سیاستی

مقدمه

بازار مالی باتوجه به گستره نهادهای فعال در آن شامل بازار پول، بازار سرمایه و بازار بیمه است.

نیازمند تزریق هزار میلیارد دلار منابع مالی است که وظیفه تأمین این منابع بر عهده بازار مالی است. اما بازار مالی کشور در شرایط فعلی جواب‌گوی تأمین منابع مورد نیاز اقتصاد کشور نیست و فاصله زیادی با شرایط حاکم بر این بازار در سطح جهانی به‌ویژه کشورهای پیشرفته دارد. از این رو توسعه بازار مالی کشور یکی از ضروریات اساسی اقتصاد کشور در شرایط فعلی است.

اما بازار مالی باتوجه به گستره نهادهای فعال در آن شامل بازار پول، بازار سرمایه و بازار بیمه است. این سه بازار که از آن به‌عنوان مثلث بازار مالی یاد می‌شود، وظیفه تجهیز منابع مالی جهت سرمایه‌گذاری را بر عهده دارند، که در آن بانک پایگاه پول، بورس پایگاه سرمایه و بیمه پایگاه اطمینان است. در این میان بخش بیمه‌ای باتوجه به ماهیت فعالیتش یکی از کانال‌های مهم پس‌اندازی و در نتیجه یکی از نهادهای مهم و محوری بازار مالی است که علاوه بر تأمین امنیت فعالیت‌های اقتصادی از طریق ارائه خدمات بیمه‌ای، می‌تواند نقش بسیار اساسی و تعیین‌کننده‌ای در تحرک و پویایی بازارهای مالی و تأمین وجوه جهت سرمایه‌گذاری داشته باشد.

دستیابی به حداکثر رشد و توسعه اقتصادی، هدف نهایی هر نظام اقتصادی به‌شمار می‌رود و برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و تجهیز منابع و امکانات جهت تحقق این امر است. براساس مبانی نظری ارائه‌شده در مدل‌های رشد اقتصادی و نیز تجارب موجود، سرمایه‌گذاری از ارکان مهم در رشد و توسعه اقتصادی کشورها محسوب می‌شود. به‌نحوی که برخی از اقتصاددانان توسعه، کمبود منابع سرمایه‌گذاری را یکی از عوامل مهم در عدم رشد و توسعه مناسب اقتصادی کشورها می‌دانند. اما وظیفه تجهیز و توزیع منابع مالی جهت انجام سرمایه‌گذاری بر عهده بازارهای مالی گذاشته شده است. به‌نحوی که ارکان و نهادهای فعال در این بازار، وظیفه تجهیز منابع سرمایه‌ای مورد نیاز جهت رشد و توسعه اقتصاد را بر عهده دارند. بر این اساس توسعه بازار مالی جهت تجهیز منابع مالی مورد نیاز رشد و توسعه اقتصادی یکی از الزامات کشورهای در حال توسعه نظیر ایران است. براساس اسناد بالادستی برنامه پنجم، جهت تحقق رشد 8 درصدی طی سال‌های اجرای این برنامه، اقتصاد کشور

ضرورت اتخاذ اصلاحات ساختاری، نهادی و سیاسی در بازار مالی به شدت احساس می‌شود.

فیض و احسانی (1381)، راه‌کاهای ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار سرمایه را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این مقاله ضمن بررسی اهمیت فعالیت‌های سرمایه‌گذاری در شرکت‌های بیمه و منابع تأمین سرمایه‌گذاری در شرکت‌های بیمه، این گونه عنوان می‌شود که بازارهای مالی در ایران هنوز از سازمان‌یافتگی، رشد و توسعه لازم جهت تجهیز، هدایت و تخصیص منابع مالی بین فعالیت‌های مختلف برخوردار نیست و عمدتاً به صورت سنتی و غیر کارآمد عمل می‌نماید. در این مقاله نتیجه‌گیری می‌شود که بین رشد پرتفوی صنعت بیمه، افزایش میزان حق‌بیمه‌های دریافتی از طریق بیمه عمر و پس‌انداز، کاهش تصدی‌گری دولت در صنعت بیمه، تغییر ترکیب دارایی‌های شرکت بیمه، افزایش میزان ریسک‌پذیری مدیران صنعت بیمه و ارتقای جایگاه این صنعت در بازار سرمایه رابطه مستقیم وجود دارد. هوشمند و تشکری صالح (1387) به بررسی امکان کاهش ریسک حاصل از خرید سهام در بازار بورس توسط قراردادهای بیمه‌ای پرداخته‌اند و مقایسه‌ای بین قراردادهای بیمه با قراردادهای اختیار معامله در این زمینه انجام داده‌اند. در این مقاله با استفاده از روش میدانی، این گونه نتیجه‌گیری می‌شود که سهام‌داران، تمایل به بیمه‌شدن سهام دارند و دخالت صنعت بیمه در بازار بورس به عنوان بازار تأمین اطمینان می‌تواند میزان سرمایه‌گذاری در سطح اقتصاد را افزایش دهد.

2. صنعت بیمه و تأمین منابع مالی مورد نیاز اقتصاد

صنعت بیمه به عنوان یکی از ارکان بازار مالی به سه طریق می‌تواند در بحث تأمین مالی در اقتصاد، تأثیرگذار باشد:

به نحوی که یکی از مشخصه‌های بازارهای پویای مالی حضور پررنگ صنعت بیمه در بازار مالی و همکاری و تعامل مناسب آن با سایر بخش‌های بازار مالی (بازار پول و سرمایه) جهت تأمین مالی منابع مورد نیاز اقتصاد است که در این زمینه می‌توان به نظریه ریزینسکی¹ اشاره کرد که در قسمت‌های بعدی به آن پرداخته می‌شود. در این مقاله در مورد راهکارهای ارتقای جایگاه بخش بیمه‌ای در نظام تأمین مالی کشور که طبق نظریه ریزینسکی تحقق آن بیانگر پویایی و پیشرفته بودن نظام تأمین مالی کشورها است، بحث خواهد شد.

1. مروری بر پیشینه تحقیق

حسن زاده، عسگری و کاظم‌نژاد (1389) در مقاله خود نقش صنعت بیمه در اقتصاد و بازار سرمایه را بررسی کرده‌اند. تجهیز و تقویت منابع مالی برای سرمایه‌گذاری در بازار پول و سرمایه و پذیرش ریسک‌های متنوع از جمله راه‌کارهای اثرگذاری صنعت بیمه بر رشد اقتصادی عنوان شده است. در این مقاله ضمن بررسی شاخص ضریب نفوذ بیمه‌ای طی دوره زمانی 1387-1378 و نیز شاخص نسبت حق‌بیمه دریافتی به ارزش سهام معامله‌شده و نیز ارزش جاری بازار سهام، این گونه نتیجه‌گیری می‌شود که سهم صنعت بیمه در بازار اوراق بهادار ناچیز است.

عزیزی (1380)، به مقایسه جایگاه نهاد بیمه در بازار سرمایه و نیز مقایسه جایگاه نهاد بیمه با بازار پول و سرمایه در کشور با چندین کشور دارای بازار مالی پیشرفته و در حال توسعه با استفاده از شاخص‌های منتخب پرداخته است. وی این گونه نتیجه‌گیری می‌کند که در ایران نظام مالی فاقد توانمندی‌های ضروری و مورد نیاز است، بازار پول بر بازار سرمایه غلبه دارد و تفکیک بازار پول و سرمایه به خوبی انجام نگرفته است و از این رو

1. Rybczynski

تجهیز و تقویت منابع مالی برای سرمایه‌گذاری در بازار پول و سرمایه و پذیرش ریسک‌های متنوع از جمله راه‌کارهای اثرگذاری صنعت بیمه بر رشد اقتصادی عنوان شده است.

- تجهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها؛
 - ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد؛
 - هماهنگی با سایر بخش‌های بازار مالی.
 توضیحات مربوط به هر یک از این موارد عبارت‌اند از:

- تجهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها
 انسان در زندگی روزمره خود همواره در معرض خطرات و ریسک‌های مختلفی قرار داشته و از این رو تمایل داشته به نوعی بر این نااطمینانی فائق آید. بیمه، ابزاری بوده است که انسان توانست به وسیله آن بر این نااطمینانی غلبه کند. از سوی دیگر بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای منوط به پرداخت هزینه‌های بهره‌مندی از این خدمت است که این امر باعث می‌شود که بخشی از درآمد افراد و بنگاه‌های اقتصادی جهت بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای در اختیار ارائه‌دهندگان این خدمات یعنی شرکت‌های بیمه قرار گیرد. در این راستا شرکت‌های بیمه با طراحی محصولات مختلف بیمه‌ای

توانستند حجم قابل توجهی منابع مالی جمع‌آوری کنند و با تجمیع این پس‌اندازها و یک کاسه کردن آنها و تبدیل آنها به سرمایه‌های بزرگ قابل سرمایه‌گذاری، منابع قابل توجهی را برای انجام سرمایه‌گذاری در اقتصاد تجمیع کنند. به‌طور کلی ماهیت فعالیت‌های بیمه‌ای سبب شکل‌گیری پس‌انداز خصوصی می‌شود. این موضوع عمدتاً از این حقیقت ناشی می‌شود که حق بیمه‌ها در ابتدای قرارداد توسط بیمه‌گذار پرداخت می‌شود در حالی که خسارت و تصفیه خسارت‌ها بعد از پوشش هزینه‌های بازاریابی و عملیاتی متعاقب آن به مشتریان پرداخت می‌شود. این وقفه زمانی است که در واقع امکان سرمایه‌گذاری و جوه گردآوری شده را فراهم می‌کند. بر این اساس صنعت بیمه در کنار بازار پول و سرمایه، یکی از کانال‌های مهم پس‌اندازی و هدایت آن به سمت بخش‌های تولیدی محسوب می‌شود.

- ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد

یکی دیگر از راه‌هایی که صنعت بیمه به تأمین منابع

مالی در اقتصاد کمک می‌کند به صورت غیرمستقیم و از طریق پوشش ریسک‌های مربوط به سرمایه‌گذاری است. پیچیدگی محیطی، شدت رقابت، رواج تکنولوژی‌های نو و پیشرفته، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، شیوه‌های نوین عرضه کالاها و خدمات، مسائل زیست محیطی و ... از عوامل عمده‌ای است که موجب شده سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی در دوران حیات خود با ریسک‌های بسیار متعدد و خطرات زیاد و حتی پیش‌بینی نشده مواجه شوند. هنگامی که صنعت بیمه بتواند این ریسک‌ها را پوشش دهد به طور طبیعی این امر باعث رشد فعالیت‌های اقتصادی و متعاقب آن رشد سرمایه‌گذاری و نهایتاً رشد اقتصادی می‌شود.

بدون اطمینان از پوشش ریسک‌ها امکان سرمایه‌گذاری و گسترش فعالیت‌های اقتصادی غیرممکن است و بیمه یکی از ابزارهای کاهش ریسک است. زمانی که امنیت و آرامش در فضای اقتصادی حاکم شود، سرمایه‌گذاران بیشتری به مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی ترغیب می‌شوند و زمانی که بیمه، خسارت‌های آنان را در مواقع اضطرار جبران کند، رشد اقتصادی سرعت بیشتری خواهد گرفت.

- هماهنگی با سایر بخش‌های بازار مالی

یکی از تحولات مهم بازار مالی طی سه دهه گذشته بحث همگرایی و ارتباطات بین بخش‌های سه‌گانه بازار مالی (بیمه، بانک و بورس) بوده است. در این رویکرد بحث تأمین مالی، اعتقاد بر این است که اگر بانک، بورس یا بیمه بخواهد به تنهایی و به صورت جزیره‌ای وظیفه تأمین مالی را بر عهده گیرند هرگز موفق نخواهند شد و در مقابل، وحدت این بازارها می‌تواند بحث تأمین مالی را تسهیل کند. بحث هماهنگی بین بخش‌های مختلف بازار مالی با گسترش جهانی شدن خدمات

مالی و آزادسازی بازارهای مالی در اروپا، آمریکا، آسیا موضوعیت یافت و با توسعه بازارهای مالی پویا برای مشتقات و دیگر اوراق بهادار نوآورانه و همچنین پیشرفت در زمینه‌های نرم‌افزاری، مدل‌سازی و تکنولوژی ارتباطات، شتاب یافت. به نحوی که در شرایط فعلی در کشورهای دارای بازار مالی پیشرفته، روند همگرایی بین این بازارها کاملاً محسوس است که به نوعی در پوشش ریسک این بازارها نیز تأثیرگذار بوده است. در خصوص شناخته‌شده‌ترین ابزارهای کاهش ریسک که بخش بیمه‌ای در اختیار بازار پول و سرمایه قرار داده است می‌توان به بیمه‌نامه‌های اعتباری (جهت کاهش ریسک‌های موجود در زمینه اعطای تسهیلات و همچنین صادرات و واردات) و نیز بیمه نوسان قیمت سهام اشاره کرد و در خصوص شناخته‌شده‌ترین ابزارهای کاهش ریسک (همچنین تقویت توان مالی شرکت‌های بیمه) که بازار پول و سرمایه در اختیار بخش بیمه‌ای قرار داده است می‌توان به اوراق بهادار مرتبط با بیمه مانند اوراق قرضه حوادث ناگوار، اوراق قرضه بیمه‌های اموال و حوادث، اوراق قرضه بیمه عمر، اوراق تضمین خسارت صنعت و مشتقات بیمه، نظیر سوآپ حوادث ناگوار و اوراق مشتقه آب و هوا و ... اشاره کرد.

در این خصوص می‌توان به نظریه ریبزنسکی اشاره کرد (Rybczinski, 1985). بر اساس این نظریه توسعه تکاملی ساختار مالی هر کشوری دارای سه مرحله است. کشورها به تناسب توسعه مالی از موقعیت اول (بانک محوری) به موقعیت میانی (بازار محوری) و سپس به موقعیت متکامل (کاملاً بازار محور) وارد می‌شوند. در موقعیت اول سیستم مالی به طور عمده محدود و منحصر به شبکه بانکی تشکیل‌دهنده بازار پول است و بازار سرمایه در این وضعیت در افق محدود با شعاع عمل

اگر بانک، بورس یا بیمه بخواهد به تنهایی و به صورت جزیره‌ای وظیفه تأمین مالی را بر عهده گیرند هرگز موفق نخواهند شد

منابع تجهیز شده» مطرح است. برای بررسی مقوله اول (تجهیز منابع) جهت برآورد توان بالقوه صنعت بیمه در بازار مالی از ضریب نفوذ بیمه‌ای و سناریوسازی برای آن استفاده می‌شود. بر اساس آمار موجود در شرایط فعلی، ضریب نفوذ بیمه‌ای در ایران، جهان، آمریکا، اروپا و آسیا به ترتیب 1/5، 6/19، 6/71، 7/47 و 6/19 است. جهت برآورد توان بالقوه صنعت بیمه در بازار مالی کشور دو سناریو در نظر گرفته می‌شود:

- رسیدن به نرم کشورهای در حال توسعه (آسیا: 6/19 درصد)

- رسیدن به نرم کشورهای پیشرفته (اروپا: 7/47 درصد)

براین اساس اگر ضریب نفوذ بیمه‌ای کشور از 1/5٪ فعلی به نرم کشورهای در حال توسعه (6/19٪، قاره آسیا) یا نرم کشورهای پیشرفته (7/47٪، کشورهای اروپایی) ارتقا یابد، میزان حق بیمه دریافتی صنعت بیمه کشور از 59162 میلیارد ریال فعلی (سال 1389) به ترتیب به 266434 و 321529 میلیارد ریال خواهد رسید که به

ضعیف و در قلمرو سیستم بانکی فعالیت می‌کند. در موقعیت دوم سیستم مالی مجهز به دو بازار پول و سرمایه است و مؤسسات متعدد مالی، پولی و سرمایه‌گذاری، گردش عملیات مالی در گستره بازار را امکان‌پذیر می‌سازند. برخلاف دو موقعیت اول و دوم، در موقعیت سوم یا در شرایط استقرار سیستم مالی کاملاً بازار محور، هر سه بازار فعال هستند و علاوه بر انواع مؤسسات مالی و سرمایه‌گذاری، مؤسسات و بازارهای تقلیل و توزیع ریسک، عمق و وسعت بازار مالی و افزایش ریسک‌پذیری و نقدشوندگی سریع‌تر سرمایه‌گذاری‌ها را تسهیل می‌کنند (کدخدائی، 1388).

راهکارهای ارتقای جایگاه بخش بیمه‌ای در نظام تأمین مالی کشور را نیز می‌توان در سه حوزه فوق مورد بررسی قرار داد که در ادامه به توضیح مبسوط آن پرداخته می‌شود.

• تجهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها

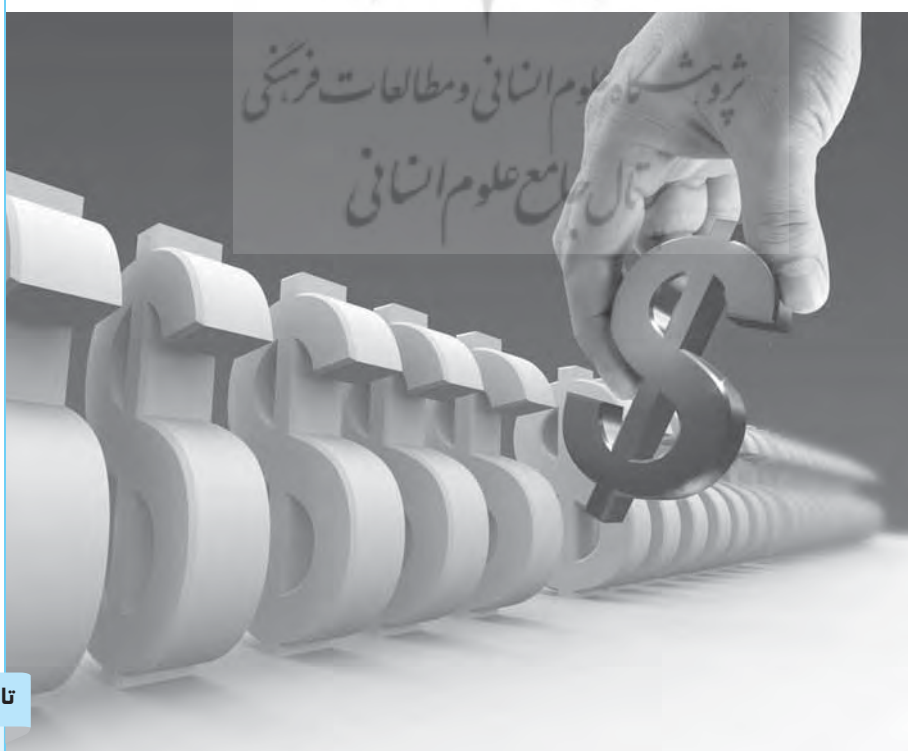
در این حوزه دو مقوله «تجهیز منابع» و «سرمایه‌گذاری

این صنعت و نه حق بیمه‌های دریافتی است. از این رو جهت برآورد توان بالقوه صنعت بیمه در بازار مالی کشور لازم است وضعیت سرمایه‌گذاری‌های این صنعت و مقایسه آن با نرم‌های جهانی نیز مورد بررسی قرار گیرد. براساس آمار ارائه شده در خصوص عملکرد سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت شرکت‌های بیمه، نسبت سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت به حق بیمه دریافتی در سال 1388، حدود 8/5٪ بوده است (براساس صورت‌های مالی انتشار یافته، سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت شرکت‌های بیمه در سال 1387 و 1388 به ترتیب 23576 و 27504 میلیارد ریال و حق بیمه دریافتی در سال 1388 برابر با 463438,2 میلیارد ریال بوده است). این درحالی است که نسبت فوق در کشورهای در حال توسعه 44/2٪ و در کشورهای توسعه یافته حدود 79٪ است. با تلفیق سناریوهای در نظر گرفته شده برای ضریب نفوذ بیمه‌ای و نیز سهم سرمایه‌گذاری‌ها از حق بیمه‌های دریافتی، سناریوهای ذیل را می‌توان مورد بررسی قرار داد:

ترتیب 4/5 و 5/4 برابر میزان فعلی درآمدهای حق بیمه است. این میزان حق بیمه دریافتی توان صنعت بیمه را برای حضور فعال‌تر در بازار مالی کشور و تأمین منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری افزایش خواهد داد. در صورت معیار قرار دادن ارقام محاسبه شده به عنوان حق بیمه دریافتی صنعت بیمه کشور، میزان حق بیمه دریافتی صنعت بیمه کشور از ارزش معاملات بورس در این سال فراتر خواهد رفت (به ترتیب سناریو 1/2 و 1/5 برابر) هر چند که به دلیل تسلط غالب بخش پولی بر بازار مالی کشور، همچنان فاصله زیادی با حجم سپرده‌های بانکی دارد. براساس این ارقام، می‌توان استدلال کرد که در صورت دستیابی صنعت بیمه به نرم‌های جهانی، این بخش می‌تواند نقشی همانند نقش بازار سرمایه در تأمین منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری در کشور ایفا کند، هر چند که بازار سرمایه کشور نیز با شرایط ایدئال و نرم‌های جهانی خود فاصله زیادی دارد، اما همان گونه که قبلاً اشاره شد آنچه توسط بخش بیمه‌ای وارد بازار مالی می‌شود میزان سرمایه‌گذاری‌های

آنچه توسط بخش بیمه‌ای وارد بازار مالی می‌شود میزان سرمایه‌گذاری‌های این صنعت و نه حق بیمه‌های دریافتی است.

• **سناریوی اول:** حفظ شرایط فعلی ضریب نفوذ بیمه‌ای کشور (1/5٪) و ارتقای سهم سرمایه‌گذاری از حق بیمه‌های دریافتی از شرایط فعلی (8/5٪) به سطح کشورهای در حال توسعه (44/2٪) و توسعه یافته (79٪). بر اساس این سناریو سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌های بیمه از 3928 میلیارد ریال (در سال 1388) به 20526 میلیارد ریال (شرایط کشورهای در حال توسعه) و 36686 میلیارد ریال (شرایط کشورهای توسعه یافته) خواهد رسید که به ترتیب 5/2 و 9/3 برابر حجم سرمایه‌گذاری‌های فعلی صنعت بیمه کشور است.

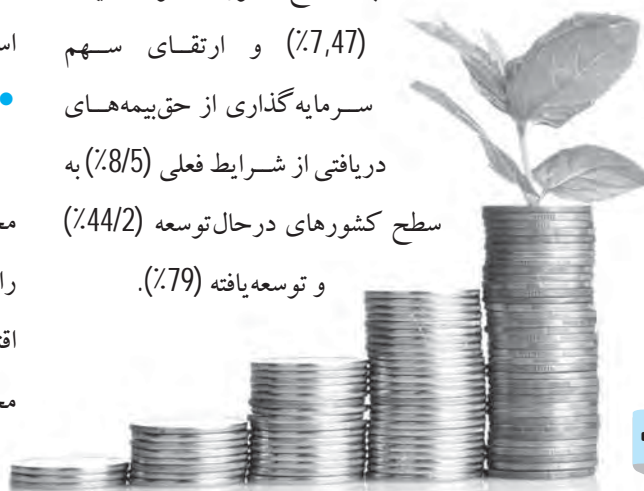
• **سناریوی دوم:** افزایش ضریب نفوذ بیمه‌ای در کشور در سطح کشورهای در حال توسعه (6/19٪) و ارتقای سهم سرمایه‌گذاری از حق بیمه‌های دریافتی از شرایط فعلی (8/5٪) به سطح کشورهای در حال توسعه (44/2٪) و توسعه یافته (79٪). بر اساس این سناریو سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌های بیمه از 3928 میلیارد ریال (در سال 1388) به 97463 میلیارد ریال (شرایط کشورهای در حال توسعه) و 174199 میلیارد ریال (شرایط کشورهای توسعه یافته) خواهد رسید که به ترتیب 44/3 و 24/8 برابر حجم سرمایه‌گذاری‌های فعلی صنعت بیمه کشور است.

• **سناریوی سوم:** افزایش ضریب نفوذ بیمه‌ای کشور به سطح کشورهای توسعه یافته (7,47٪) و ارتقای سهم سرمایه‌گذاری از حق بیمه‌های دریافتی از شرایط فعلی (8/5٪) به سطح کشورهای در حال توسعه (44/2٪) و توسعه یافته (79٪).

بر اساس این سناریو سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌های بیمه از 3928 میلیارد ریال (در سال 1388) به 116515 میلیارد ریال (شرایط کشورهای در حال توسعه) و 208251 میلیارد ریال (شرایط کشورهای توسعه یافته) خواهد رسید که به ترتیب 29/6 و 53 برابر حجم سرمایه‌گذاری‌های فعلی است. در جدول 1 خلاصه نتایج سناریوهای فوق آورده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود در صورت وجود شرایط مشابه کشورهای در حال توسعه بر صنعت بیمه کشور (از لحاظ ضریب نفوذ بیمه‌ای و شرایط حاکم بر سرمایه‌گذاری و جوه حق بیمه)، سرمایه‌گذاری‌های صنعت بیمه کشور نسبت به شرایط فعلی حدود 25 برابر و در صورت وجود شرایط مشابه کشورهای توسعه یافته بر صنعت بیمه کشور، سرمایه‌گذاری‌های صنعت بیمه کشور نسبت به شرایط فعلی حدود 53 برابر افزایش خواهد یافت که این امر به معنای امکان تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری بیشتر توسط صنعت بیمه کشور و به عبارتی حضور پررنگ صنعت بیمه در نظام تأمین مالی اقتصاد و به عبارتی دیگر پویایی و کارآمدی بازار مالی کشور است. در مجموع افزایش ضریب نفوذ بیمه‌ای در کشور و نیز بهبود جایگاه سرمایه‌گذاری در مجموعه فعالیت‌های شرکت‌های بیمه، از جمله راهکارهای افزایش جایگاه نقش بیمه‌ای در نظام تأمین مالی کشور است.

• ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد

این مهم از طریق ابزارها و محصولات بیمه‌ای مختلف که وظیفه پوشش ریسک فعالیت‌های اقتصادی را بر عهده دارند و در دسترس قراردادن آنها نزد فعالان اقتصادی حاصل می‌شود. مسلماً هر چه ابزارها و محصولات بیمه‌ای که صنعت بیمه در اختیار فعالان

جدول 1. میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در سناریوهای مختلف (میلیارد ریال)

شرایط کشورهای توسعه یافته (79٪)	شرایط کشورهای در حال توسعه (44,2٪)	شرایط جاری (8,5٪)	نسبت سرمایه‌گذاری به حق بیمه دریافتی ضریب نفوذ بیمه‌ای
36686 (9/3 برابر)	20526 (5/2 برابر)	3928	شرایط جاری (1/5٪)
174199 (44/3 برابر)	97463 (24/8 برابر)	-	شرایط کشورهای در حال توسعه (6/19٪)
208251 (53 برابر)	116515 (29/6 برابر)	-	شرایط کشورهای توسعه یافته (7/47٪)

• هماهنگی صنعت بیمه با سایر بخش‌های بازار

مالی

همان‌گونه که اشاره شد یکی از مشخصه‌های بازارهای مالی این کشورها، تعامل مناسب بین اجزای مختلف بازار مالی است. این مهم از طریق طراحی و معرفی ابزارهای مختلف در هر یک از بخش‌ها و در اختیار سایر بخش‌ها قرار دادن این ابزارها محقق می‌شود که در بخش قبلی مصادیق آن آورده شد. بحث تعامل و هماهنگی بین بخش‌های مختلف بازار مالی در کشور با وجود تجربه چندین دهه‌ای آن در سطح جهان، به طور جد مورد توجه قرار نگرفته است و هر یک از بخش‌های بازار مالی به صورت مجزا و جزیره‌ای نسبت به انجام وظایف خود در بازار مالی اقدام کرده‌اند که

اقتصادی قرار می‌دهد از تنوع بیشتری برخوردار باشد، این صنعت به نحو مؤثرتری قادر به ایفای این نقش خواهد بود و از این بعد حضور فعال‌تری در بازار مالی خواهد داشت. به‌طور کلی نظام مالی دارای پنج رکن بازارهای مالی، ابزارهای مالی، نهادهای مالی، قوانین مالی و نهاد ناظر بر نهادهای مالی است که جهت حضور فعال‌تر و پررنگ‌تر صنعت بیمه در بازار مالی لازم است بعد ابزارها و محصولات این صنعت تقویت جدی پیدا کند. در این راستا صنعت بیمه در سطح جهان هر روزه متناسب با اقتضاعات و نیازهای اقتصاد و فعالان آن، ابزارها و محصولات مختلفی را معرفی و در اختیار آنها قرار می‌دهد که نتیجه آن پوشش ریسک فعالان اقتصادی، افزایش کسب و کار و متعاقب آن رشد و توسعه اقتصادی است. مقایسه ابزارها و محصولات

بیمه‌ای ارائه شده در کشور با سطح جهانی، بیانگر

عدم استفاده صنعت بیمه کشور از بسیاری از ابزارها و محصولات رایج جهانی در سطح کشور است و از این رو لازم است ابزارها و محصولات بیمه‌ای متناسب با سطح جهانی گسترش یابد.

نتیجه آن ناکارآمدی و عدم پویایی بازار مالی کشور و فاصله زیاد آن با بازارهای مالی مدرن است. این در حالی است که با توجه به نقش و جایگاه صنعت بیمه در این زمینه، مسلماً برقراری چنین ترتیباتی در بازار مالی کشور و ایجاد تعامل و هماهنگی بین بخش‌های مختلف بازار مالی، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم باعث ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار مالی کشور می‌گردد که با توجه گسترده‌گی و پیچیدگی بحث و نیز هدف مورد نظر این مقاله، در این زمینه به همین میزان کلیات اکتفا می‌شود. اما لازم است این موضوع نیز به‌صورت مجزا، به‌صورت جامع و کامل و با جزئیات بیشتر مورد بررسی قرار گیرد.

3. نتیجه‌گیری

در این مقاله توسعه‌یافتگی بازار مالی کشور و راه کارهای ارتقای آن در کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. اساس این بررسی نظریه ریبزینسکی در

خصوص توسعه تکاملی بازار مالی بود. براساس این نظریه توسعه تکاملی ساختار مالی هر کشور دارای سه مرحله است. کشورها به تناسب توسعه مالی از موقعیت اول (بانک محوری) به موقعیت میانی (بازار محوری) و سپس به موقعیت متکامل (کاملاً بازار محور) وارد می‌شوند. در موقعیت سوم یا در شرایط استقرار سیستم مالی کاملاً بازار محور، هر سه بازار فعال هستند و علاوه بر انواع مؤسسات مالی و سرمایه‌گذاری، مؤسسات و بازارهای تقلیل و توزیع ریسک، عمق و وسعت بازار مالی و افزایش ریسک‌پذیری و نقدشوندگی سریع‌تر سرمایه‌گذاری‌ها را تسهیل می‌کنند. بررسی این موضوع در بازار مالی کشور از طریق معرفی و محاسبه شاخص‌های منتخب برای هر سه بخش بازار مالی صورت گرفت که نتایج بیانگر عدم توسعه‌یافتگی بازار مالی کشور و قرار گرفتن در مرحله ابتدایی توسعه بازار مالی بود. در ادامه

راهکارهای ارتقای توسعه بازار مالی کشور (رسیدن به موقعیت متکامل) از طریق ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار مالی کشور مورد بررسی قرار گرفت. «تجهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها»، «ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد» و «هماهنگی با سایر بخش‌های بازار مالی» سه راهکاری بود که در این مقاله به‌عنوان راهکارهای حضور و تأثیرگذاری صنعت بیمه در بازار مالی کشور مورد بحث قرار گرفت و توصیه‌های سیاستی در این زمینه ارائه شد. توصیه‌های سیاستی در حوزه «تجهیز و تقویت منابع مالی و سرمایه‌گذاری آنها» به‌صورت افزایش ضریب نفوذ بیمه‌ای در کشور و بهبود جایگاه سرمایه‌گذاری در مجموعه فعالیت‌های شرکت‌های بیمه ارائه شد و در حوزه «ایجاد امنیت و اطمینان در اقتصاد» به‌صورت ایجاد تنوع در ابزارها و محصولات بیمه‌ای، متناسب با نیاز فعالان اقتصادی

جهت پوشش ریسک فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد آرامش و اطمینان در آنها ارائه شد و در حوزه «هماهنگی با سایر بخش‌های بازار مالی» به‌صورت گسترش تعامل صنعت بیمه با بازارهای پول و سرمایه از طریق ابزارهای مالی‌ای که این بخش‌ها در اختیار یکدیگر می‌گذارند، پیشنهاد شد. با توجه به گستردگی و پیچیدگی هر یک از توصیه‌های سیاستی ارائه‌شده، اجرایی شدن هر یک از این توصیه‌ها نیازمند بررسی و کالبدشکافی طی یک تحقیق و مطالعه جداگانه است. همچنین براساس نتایج این مقاله در صورت رسیدن صنعت بیمه کشور به نرم‌های جهانی (و حتی نرم‌های منطقه آسیا) این صنعت می‌تواند جایگاهی هم‌ردیف بازار سرمایه در نظام تأمین مالی کشور داشته باشد. در مجموع می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار و نظام مالی کشور مستلزم اقدامات بنیادی در حوزه‌های مختلف از

8. فیض، د. و احسانی، ر. 1386. راه‌های ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار سرمایه. *تازه‌های جهان بیمه*، ش 117-118، صص 5-12.

9. کدخدایی، ح.، 1380. بیمه، بانک و بورس: مثلث توسعه مالی. *فصلنامه صنعت بیمه*، ش 64، صص 44-62.

10. کدخدایی، ح.، 1388. زمینه‌های توسعه مالی اقتصاد. *مجله حسابداری*، ش 131، صص 18-23.

11. مجموعه مقالات اولین همایش توسعه نظام مالی در ایران، 1388. مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، اردیبهشت.

12. هوشمند، م. و تشکری صالح، پ.، 1387. نقش صنعت بیمه در کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در بازار بورس اوراق بهادار. *فصلنامه صنعت بیمه*، سال بیست و سوم، ش 89-90، صص 185-206.

منابع:

1. *ترازنامه بانک مرکزی*، سال‌های 1380-1388، بانک مرکزی ج.ا.ا.
2. جعفری صمیمی، الف.، 1385. آیا توسعه بیمه، رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟ *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، سال ششم، ش 2، صص 17-29.
3. حسن‌زاده، ع. و عسگری، م.م. و کاظم‌نژاد، م. 1389. بررسی جایگاه صنعت بیمه در اقتصاد و بازار سرمایه. *فصلنامه صنعت بیمه*، سال بیست و پنجم، ش 98، صص 99-165.
4. *سالنامه آماری*، سال‌های 1380-1388، سازمان بورس اوراق بهادار.
5. *سالنامه صنعت بیمه*، سال‌های 1380-1388، بیمه مرکزی ج.ا.ا.
6. صحت، س.، 1388. توسعه بیمه در بازار پول و سرمایه. *تازه‌های جهان بیمه*، ش 154، صص 5-22.
7. عزیزی، ف.، 1380. جایگاه مؤسسات بیمه در بازار مالی کشور. *فصلنامه صنعت بیمه*، سال شانزدهم، ش 64، صص 30-111.
13. Boon, T., 2004. *Do commercial banks stock market and insurance market promote economic growth: an analysis of the singapore economy*, School of Humanities and Social Studies Nanyang Technological University.
14. Cull, R., Lemma, S.W Aand Marco, S., 2002., The effect of deposit insurance on financial depth: A cross-country analysis; World Bank. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 42, pp. 673-94.
15. Cummins, J.D. and Weiss, M.A., 2009. Convergence of insurance and financial markets. hybrid and securitized risk- transfer solutions. *The Journal of Risk and Insurance* , 76 (3), pp. 493-545.
16. Hicks, J., 1969. *Theory of economic*

در مجموع می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ارتقای جایگاه صنعت بیمه در بازار و نظام مالی کشور مستلزم اقدامات بنیادی در حوزه‌های مختلف از جمله صنعت بیمه است

Risk and Insurance, 63, pp. 263-78.

25. Rybczinski, 1985. *Financial system, risk & public policy*, The Royal Bank of Scotland.

26. Skipper, J.R., 1998. *Foreign insurance in emerging markets: Issue and concern*, Washington, D.C: International Insurance Foundation.

27. Web, P.I., Grace, F.M. and Skipper, D.H., 2002. *The effect of banking and insurance on the growth of capital and output*, Center for Risk Management and Insurance Working Paper 1-20, Georgia State University.

history, Oxford, Clarendon Press.

17. IAIS (*International Association of Insurance Supervisors*), 2011. *Insurance and Financial Stability*.

18. King, R.G. and Levine, R., 1993. Finance and growth: Schumpeter might be right. *Quarterly Journal of Economics*, 108 (3), pp. 717-37.

19. Levine, R., 2004. *Finance and growth: theory and evidence*, NBER Working Paper.

20. Levine, R. and Zervos, S., 1998. Stock markets, *Banks and Economic Growth* American Economic Review, 88 (3), pp. 537-58.

21. Merton, R.C., 1992. Financial innovation and economic performance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 4, pp. 12-22.

22. Merton, R.C. and Bodie, Z., 2004. *The design of financial systems: Towards a synthesis of function and structure*, National Bureau of Economic Research Working Paper.

23. My J.D., 2007. Insurance and the capital market, The international association for the study of insurance economies, The Geneva Paper, 32, pp. 35-41

24. Outreville, J.F., 1997. Life insurance markets in developing countries. *Journal of*